
A GAZDASÁGI CITY ÉRTELMEZÉSE ÉS HATÁRAI BUDAPESTEN

Baji Péter

INTERPRETATION OF THE ECONOMIC „CITY” OF BUDAPEST AND ITS BORDERS

The research of the cities' inner region (thus the center of the cities) has always been important among the Hungarian and foreign settlement geographers. The formation, the growth and the change of the concept and entity of the „city” (as European downtown) have effect on the wealth and social life of the cities. In a post-socialist capital city like Budapest, the research of the „city” can serve some new and important results in these days too. In my study, I answer these questions: 'What does city mean in Budapest?' and 'How did the economic city's range change in Budapest until now?'. After that I review a method to border the economic city. As the particular research of the „city” can be found rarely in Hungarian settlement geography, this study was made to stop this gap.

The Hungarian geography took the urban geographical concept of the „city” from the German urban geography, and it had been used before the CBD (Central Business District) appeared in the USA. Based on the German literature, the „city” can be separated into these parts: economic city, retail city, governmental city and university city. In my study, I draw up a city definition which can be used in Hungary and I emphasize the importance of the economic city.

The growth of the economic city in Budapest has effect on the society and economy of these days. The nearest neighbor analysis is an important part of a way to border the economic city that I presented in this paper. The demarcation was based on the enquiry of the mapping and spatial concentration of five city functions. From the results it turned out that the economic city in Budapest has overstepped the lines that we know from the literature, but it's growing less orderly because there are urban geographical features that help or hold up its spread. The most important enlargers of borders of the economic city are the new shopping centers. Results also certified that the borders of the economic city of Budapest in these days are shifting to the new city border points appointed in 2006 by an international group of researchers.

Naturally, beside the economic city the entire region of the „city” in Budapest consists of the historical nucleus (such as the district 1) and the governmental district (such as Lipótváros). The residential functions in the economic city are not decreasing with a huge intensity, because the housing of the European historical city core is still attractive to the people having a high income.

In the future, it is worth analyzing the entire region of the „city” in other economic or social questions and reveal the characteristics of the governmental, the university and the cultural city in Budapest.

BEVEZETÉS

A nagyvárosok belső területének, és így központjainak kutatása mindig fontos volt a hazai és külföldi településföldrajzzal foglalkozó kutatók körében. A city fogalmának és jelenségének kialakulása, fejlődése és változása hatással van a városok gazdaságára és társadalmi életére is. Egy poszt-szocialista főváros, mint Budapest esetében a city kutatása napjainkban is fontos új eredményekkel szolgálhat. Tanulmányomban azokat a kérdéseket járom körül, hogy mit érthetünk ma city alatt Budapesten, és ezen belül hogyan változott a gazdasági city területe napjainkig. Ezek után ismeretek egy módszert a gazdasági city lehatárolására. Mivel a magyar településföldrajzban kiemelten a city, mint kutatási téma csak nagyon ritkán jelenik meg, ezért tanulmányom hiánypótló szerepet tölt be ezen a területen.

1. HOGYAN DEFINIÁLHATJUK MA A CITY FOGALMÁT ÉS TERÜLETÉT?

1.1 A CITY FOGALOM EREDETE

A city kifejezés eredete a középkorra vezethető vissza, ahol a nagyobb városokat *urbs*, a városi polgárokat *civis*, a polgárságot, pedig *civitas* névvel illették. Ebből a *civitas* szóból származik a 13. századi angol püspöki székhelyvárosokra használt *city* kifejezés (ONLINE ETIMOLOGY DICTIONARY 2012). A középkorban London nagyvárosát már City of Londonnak nevezték, és innentől kezdve a nagyvárosok általános neve lett a city angol nyelvterületen. A nagyvárosok központjára használt city kifejezés eredete, pedig a középkori Párizs királyi és egyházi irányító központjára, a *cité-re* vezethető vissza (TIETZE 1968). Ezekből vált a német nagyvárosokban köznyelvi kifejezéssé a city mely a kormányzati, majd később, pedig a gazdasági és kulturális központként funkcionáló intézmények központi negyedét jelentette eredetileg. A 19. század második felében már intézményesülő német geográfia, illetve a 20. századi német városföldrajz a nagyvárosok irányító központjait citynek nevezte azelőtt, mielőtt a chicagói iskola bevezette volna a CBD fogalmát Amerikában. Mivel a magyar városföldrajz a német és angol fogalmat is átvette, ezért fontos megismerni a német fogalom utóéletét.

A német városföldrajz, miután megismerte a chicagói iskola munkásságát igyekezett reagálni a CBD jelenségre, és különböző módon összevetette a cityvel. Egy 1960-as években írt földrajzi lexikon szerint a city mindig helyt ad a *történelmi városmagnak*

(TIETZE 1968), míg az angol definíciókból tudjuk, hogy a CBD elköltözhet onnan (SKINNER ET AL. 2004). Az osztrák Lichtenberger a bécsi cityn belül a *gazdasági és kiskereskedelmi city* mellett olyan non-profit irányító központokat különít el, mint a 18. század óta fennálló *kormányzati city*, illetve *egyetemi city* (LICHTENBERGER 1978). Ha a német *gazdasági city* jellemzőit vizsgáljuk, ez nagyon hasonlít az amerikai CBD ismérveihez, például magas itt a munkahely- és kirakatsűrűség, magasak a telekárak és bérleti díjak, valamint nagy parkolóházak vannak sok helyen (HEINEBERG 2001).

1.2 A MAGYAR CITY DEFINÍCIÓ(K)

A magyar szakirodalomban először a fogalmat Haltenberger Mihály alkalmazta a Budapest monográfiájában a korabeli IV. kerületre, mely Pest cityje volt, míg az akkori V. kerület (ma Lipótváros) volt a gazdasági city (HALTENBERGER 1942). A későbbi magyar városföldrajzban a városok központjaival kapcsolatban sok olyan kifejezést használnak a city fogalom szinonimájaként, mely véleményem szerint több esetben pontatlan. Ilyen kifejezések például a *városközpont*, *centrum*, *belváros*, *történelmi városmag*, *funkcionális városmag*, *első munkahely öv* és az amerikai eredetű CBD (*központi üzleti negyed*). A city szerepének e sokrétű definiálása miatt csak két fő megközelítést tartok érdemesnek kiemelni.

Mendöl Tibor, a magyar településföldrajz megalapítója szerint a nagyvárosok *centruma* többé-kevésbé átalakulhat cityvé, és ez a city a lehető legkevésbé hétköznapi szükségleteket kielégítő kiskereskedelmi, kormányzati, politikai, és kulturális intézményeknek ad otthont (MENDÖL 1963). A kutató a hivatkozott Általános településföldrajz című tankönyvében egyértelműen emellett érvel, hogy a city tágabb fogalom az amerikai CBD-nél, hiszen a CBD a városközpontban lévő profitorientált szolgáltató szférának egy olyan területe, melyet munkahelysűrűség típusú mutatóval, egy határértéket meghatározva le lehet határolni (lásd VANCE – MURPHY 1955). A city fő ismérve, tehát a különböző szférák egységeinek központisága, és speciális szolgáltatásai, míg a CBD lényege a magas hasznot termelő vállalkozások nagy munkahelysűrűsége. A citybe ezért beletartoznak a kormányzati hivatalok, a kulturális központi intézmények területei is, melyek mindig kötődnek a *történelmi városmag* területéhez az európai nagyvárosokban. Ezt a megközelítést követve Csapó Tamás szerint CBD hazánk minden vidéki városában van, míg city egy magasabb fejlődési fokon jelenik meg (CSAPÓ 2005). Vanak városföldrajzosok, akik a CBD és city fogalmát egy az egyben azonosítják (lásd KOVÁCS 2002, KOVÁCS 2005), illetve a cityt a szűkebb értelemben vett *belvárosnak* tekintik (BELUSZKY 2004). Ezen másik megközelítés véleményem szerint pontatlan, mert nincs tekintettel a két fogalom történelmi és földrajzi kontextusára, melyben megszülettek, illetve a külföldi szakirodalmi definíciók eltéréseit is figyelmen kívül hagyja.

E megfontolások mentén véleményem szerint a city fogalmát a következőképpen definiálhatjuk (BAJI 2012): „a city az európai nagyvárosok legközpontibb része, ahol a kormányzati központi intézmények (pl.: országház, minisztériumok) illetve a kiskereskedelem, a kulturális élet és bármely más ágazat legkevésbé mindennapi szükségleteket kielégítő termékei és szolgáltatásai jelennek meg magas koncentrációban. A city ki-

zárólag nagyvárosokban jelentkezik, ahol a történelmi múlt és a jelenkori nagy népesség a területet a vendéglátó és szórakoztatóipar, valamint az éjszakai élet központjává teszi. Itt nem jellemző a nappali magas és éjszakai alacsony népsűrűség közötti szakadék minden esetben. A city lakófunkciója a történelmi belváros presztízse miatt vonzó tud maradni a legmagasabb társadalmi státusú rétegek számára.”

A city különböző kisebb egységekre bontható, például a *gazdasági cityre* (lásd LICHTENBERGER 1978), ahol a gazdasági élet legkevésbé hétköznapi szükségleteit kielégítő intézményei jelennek meg, és tanulmányomban ennek lehatárolására teszek kísérletet.

1.3 A BUDAPESTI CITY TERÜLETÉNEK VÁLTOZÁSA

Amíg Haltenberger a II. világháború időszakában a city területét a régi fallal körülvett történelmi városmagban határozta meg, hozzácsatolva Lipótvárost, mint gazdasági cityt (HALTENBERGER 1942), addig Mendölnek az 1960-as években már volt egy önálló grafikus city lehatárolása, mely a funkciók terjedését próbálta megfogni (MENDÖL 1963). Ez a lehatárolás részben eltért a mai V. kerülettől. 30 év elteltével a rendszerváltás után kezdtek újra foglalkozni a city terjedési folyamataival a magyar kutatók. Kovács Zoltán szerint a budapesti city határai a Nagykörútig fognak kitágulni (KOVÁCS 1993). Más kutatók szerint Budapestnek soha nem volt nyugati értelemben vett cityje, de ha a cityt le akarjuk határolni, akkor ez az V. kerület (LICHTENBERGER ET AL. 1995). Később Budapest kézikönyvében is megjelenik a city határa, mely ugyancsak az V. kerület (KASZA ET AL. 1998). Az ezredforduló után Beluszky Pál szerint a city területe Budapesten a belváros V. kerületi része (BELUSZKY 2004). Az utolsó próbálkozás a city lehatárolására 2006-ban történt, itt egy nemzetközi kutatócsoport négy új határpontot adott meg a budapesti citynek (IZSÁK – SCHULTZ 2006). Ezek a határpontok a Nyugati tér, a Milleniumi Városcsopont, a Lágymányosi Campus épületei és a Széna tér.

Mivel az eddigi lehatárolások nem mutatták meg teljesen pontosan, hogy napjainkban a budapesti (gazdasági) city milyen mértékben kitágult az V. kerületi magterületéhez képest, fontosnak tartottam módszert találni ennek a folyamatnak a szemléltetésére és területi konzekvenciáinak meghatározására, illetve a jövőbeli utak előrejelzésére.

2. A GAZDASÁGI CITY LEHATÁROLÁSA

Napjaink gazdasági cityjének meghatározásához az általam ismertett definíció alapján olyan gazdasági egységeket határoztam meg, melyek magas hasznot termelnek, ezért a városközpont magas bérleti díjait ki tudják fizetni, illetve olyan kereskedelmi egységeket, melyek a legkevésbé hétköznapi igényeket elégítenek ki. Ezeken szolgáltatások telephelyeit felvittem Budapest térképére, és térinformatikai adatbázis segítségével legközelebbi szomszéd analízist végeztem rajtuk. A földrajzi koordináták alapján tudtam kiszámolni minden egyes pontnak a legközelebbi szomszédjához mért távolságát. A legközelebbi szomszédok átlagtávolsága D_x és a Poisson eloszlású azonos elemszá-

mú ponthalmazra számított elméleti átlagtávolság D érték hányadosából kaptam meg a legközelebbi szomszéd indexet (L). A modell interpretációjához fontos tudni, hogy gyakorlati tapasztalatok alapján, ha az L érték 0,9 és 0 között adódik, akkor a ponthalmazban egy vagy több pont között, illetve vonal mentén koncentrátság figyelhető meg. Ha a L érték 0,9 és 1,3 közé esik, akkor a ponthalmazunk eloszlása véletlenszerű, illetve ha 1,3 értéknél magasabb, akkor kifejezetten szabályos geometriai alakzatok felé eltolódás figyelhető meg (NEMES NAGY 2009).

Három fő funkciót választottam ki, amely véleményem szerint jól mutatja a központképződést: a bankrendszert, az idegenforgalmat illetve a speciális kiskereskedelmet. Az idegenforgalmon belül térképeztem a szállodákat és az éttermeket Budapesten, illetve a speciális kiskereskedelemnél kiválasztottam az ékszereket forgalmazó boltokat, illetve az esküvői ruhaszalonokat. Ezeknél a funkcióknál az intézményhálózat koncentrátságára voltam kíváncsi. Miután az L értékek használható eredményt adtak, igyekeztem tipizálni az alközpontokat, aszerint, hogy a három fő funkcióból hány funkció intézménye jelenik meg az adott területen. Próbáltam meghatározni még a gazdasági city funkcionális határait, melyek túlnyúlnak a klasszikus V. kerületi belvárosra, mégpedig addig, amíg a három fő funkció megtalálható a területen.

2.1 BANKOK

Magyarország négy vezető bankjának fiókjait vittem fel Budapest térképére, nevezetesen az OTP, a K&H, a Raiffeisen és az Erste Bank kirendeltségeit (1. ábra). A térképen jól látható, hogy a bankfiókok az V. kerületben és a központból kivezető fő utak mentén koncentrálnak, ahol elegendően nagy a forgalom, ahhoz, hogy meg tudjanak élni. A legközelebbi szomszéd index értéke a bankfiókoknál 0,436, ami jól mutatja az említett központi és vonalas koncentrátságát a bankfiókoknak (1. táblázat). A budapesti négy legnagyobb bank 253 fiókjához legközelebb lévő másik bankfiók átlagosan 314 méterre van, ami ugyancsak mutatja a központképződést. Az előzőre jó példa a Nagykörút, ahol szinte minden kereszteződésben van bankfiók. A bankfiókok tehát a későbbi vizsgálathoz is alkalmasak lesznek központképződés témakörben.

1. táblázat: A szolgáltatások területi koncentrátsága a legközelebbi szomszéd analízis alapján
Table 1: Spatial concentration of the services on the basis of the nearest neighbour analysis

	Pontok száma	Legközelebbi szomszédok átlagtávolsága (D_x) (km)	Legközelebbi szomszéd index (L)
Ékszerboltok	183	0,103	0,121
Szállodák	88	0,457	0,374
Bankok	253	0,314	0,436
Esküvői ruhaboltok	76	0,748	0,570
Éttermek	826	0,240	0,603

Forrás: Saját szerkesztés. Source: Own construction.

1. ábra: A négy vezető bank fiókjai Budapesten
 Figure 1: Bank-houses of the four leader banks in Budapest

Forrás: A bankok honlapjai alapján saját szerkesztés (2010). *Source:* After the home pages of banks (2010)

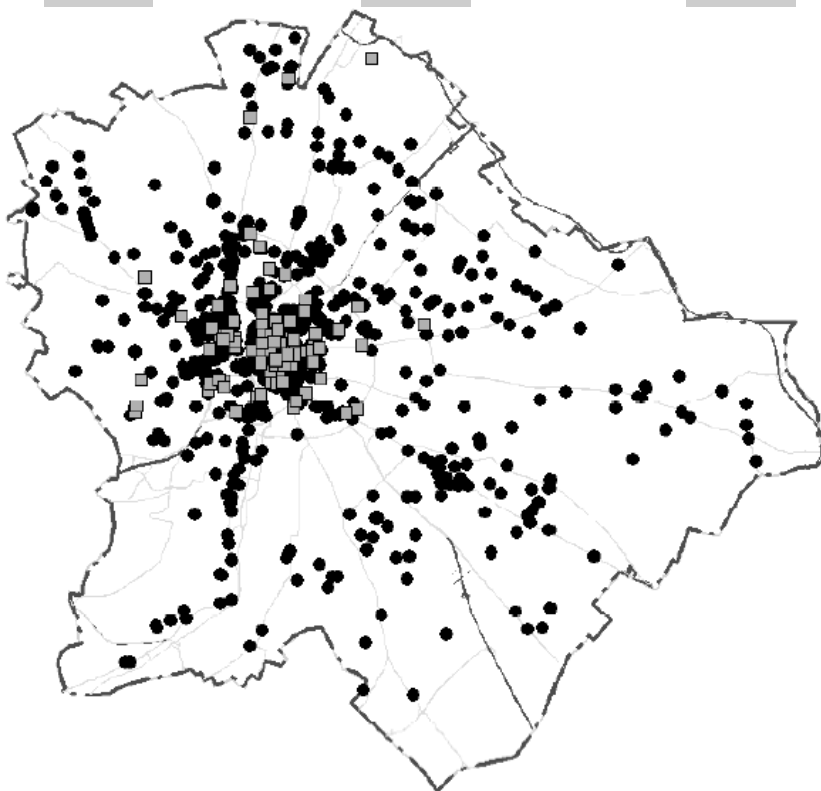
2.2. SZÁLLODÁK ÉS ÉTTERMEK

A budapesti 88 nagy szállodát és 826 éttermet is térképre vittem, a szállodák túlnyomó többsége Pesten a Hungária - Róbert Károly körutakon belül helyezkedik el, míg Budán az I. kerületben, főleg a Budai Vár környékén (2. ábra). A szállodákhoz legközelebb eső szomszédos szállodák megközelítőleg fél kilométerre vannak egymástól átlagosan a fővárosban, még az éttermeknél ez az érték 240 méter (1. táblázat).

A legközelebbi szomszéd index szállodák esetében még a bankoknál is nagyobb koncentrátságot mutat, 0,374-et, ami jelenti, hogy igazából a városközpontot, mint előnyt kihasználó szállodák közül csak kevés lép ki az V. illetve az I. kerület határán. A 826 étterem esetében a legközelebbi szomszéd index ugyancsak koncentrátságot mutat a 0,603 értékkel, az enyhébb koncentrátság oka a magas elemszámban keresendő, mégis a vendéglátóipar fő telephelyei jó lehetőséget adnak az alközpontok vizsgálatá-

hoz. A térképen is azt a rendezettségét láthatjuk az éttermeknél, hogy Pesten, a Nagykörúton belül nagy koncentrátságot mutat, Budán a Vár és a Margit körúton belüli területeken is igen sok az étterem, valamint a központból kivezető főutak mentén mindenhol nagy az éttermek koncentrátsága (2. ábra). A szállodák és az éttermek, mint a turizmus és vendéglátóipar fő intézményei is jól mutatják majd az alközpontok szerepét, és a city turizmus szempontjából igen jelentős oldalát.

2. ábra: A szállodák (szürke) és az éttermek (fekete) helye Budapesten
Figure 2: Hotels (grey) and restaurants (black) in Budapest

Forrás: Internetes keresők alapján saját szerkesztés (2010) Source: After searching home pages own construction (2010)

2.3. A SPECIÁLIS KISKERESKEDELEM

A harmadik fő funkció, mely a városi tér központjaiban jövedelmező, az a legkevésbé mindennapi javakat áruló kiskereskedelem, vagy Kovács Zoltán által megfogalmazott

minőségi kiskereskedelem (KOVÁCS 2002). A speciális kiskereskedelmet véleményem szerint az olyan nem hétköznapi cikkeket áruló boltokban lehet megfogni, mint például az ékszerüzletek illetve az esküvői ruhaszalok, természetesen ez a „mintavétel” nem tökéletes és biztos, hogy még sok más kiskereskedelmi egység lehet minőségi kiskereskedelem kategória. Budapesten 183 olyan boltot vittem fel, ami magas értékű ékszert (arany, ezüst, bizsu) árúsít, és ezeknek a boltoknak átlagosan a legközelebbi hasonló profillal rendelkező szomszédjuk megközelítőleg 100 méterre van (1. táblázat).

Ezt a hihetetlen koncentrátságot természetesen a legközelebbi szomszéd index 0,121-es értéke támasztja alá. A térképen látható (3. ábra), hogy az ékszerboltok esetében az a koncentrációs mechanizmus zajlott le, amit akár „plázásodásnak” is nevezhetünk. A budapesti nagy bevásárlóközpontok (plázák) felépülésével a speciális kereskedelem eme szegmensének nagy része beköltözött ezekbe a bevásárlóközpontokba, hiszen ezekben sokkal több ember fordul meg, ezért nagyobb forgalomra számíthatnak, mint az utcákon. Az előbbi megállapítás alól egyedül a belvárosi Váci utca jelent kivételt, ahol a tradicionális turizmus miatt meg tudtak maradni ezek a boltok.

A speciális kereskedelem egy másik szegmense az esküvői ruhaárúsító és kölcsönző boltok, melyekből 76-ot találtam és ábrázoltam Budapesten (3. ábra). Ezek a boltok megközelítőleg 750 méterre találhatóak meg a hozzájuk legközelebbi esküvői ruhaszalontól (1. táblázat), ez azt is mutatja, hogy olyan sok bolt nincs, mint ékszeres. Az esküvői ruhaszaloknál a legközelebbi szomszéd index értéke 0,570, ami kisebb koncentrátságot mutat az ékszerboltokhoz, vagy bankokhoz képest, de mégis jelentős a boltok koncentrációja. Itt fontos kiemelni, hogy az esküvői ruha boltok Budapesten, egy speciális helyen, vonal mentén koncentrálnak, ez a tipikus példája annak, amikor a legközelebbi szomszéd index magas, mégis nem egy vagy néhány csomópont körül koncentrálnak a pontok, hanem egy útvonal mentén. Nevezetesen fővárosunkban ez a Nagykörút, és ennek is főleg a Blaha Lujza tértől a Margit hídig tartó része. A Nagykörúton és közvetlen környékén található 31 a 76 esküvői ruhaszalomból (3. ábra).

3. ábra: Ékszerboltok (fekete) és esküvői ruhaszalonok (szürke) Budapesten
Figure 3: Jewellery shops (black) and bridal shops (grey) in Budapest

Forrás: Internetes keresők alapján saját szerkesztés (2010), *Source:* After searching home pages own construction (2010)

3. A KÖZPONTOK TÍPIZÁLÁSA ÉS A GAZDASÁGI CITY HATÁRAI

A térképre felvitt eddig tárgyalt öt szolgáltatástípust, nevezetesen a bankokat, a szállodákat, az éttermeket, az ékszerárúsító helyeket és az esküvői ruhaszalonokat megvizsgáltam az elhelyezkedésük szerint is, és komplex alközpont típusokat határoztam meg két kritérium alapján. Az első kritérium az volt, hogy legalább hat szolgáltató hely legyen a kiválasztott központtól átlagosan 500 méteres távolságban. A második kritérium az volt, hogy legalább kétféle szolgáltatás jelenjen meg a központ hatósugarán belül. Az összesen 48 alközpontot hét csoportba soroltam be (2. táblázat).

2. táblázat: Budapest központi funkciókkal rendelkező területeinek tipizálása
 Table 2: Classification of the places with central function in Budapest

Elsőrendű alközpont	Másodrendű alközpont	Harmadrendű alközpont	Negyedrendű alközpont
Nyugati tér/Nyugati pályaudvar	Széll Kálmán tér	Örs Vezér tere	Batthyány tér
Oktagon	Jászai Mari tér	Móricz Zsigmond körtér	Dózsa György út/Metó megálló
Kálvin tér	Kolosa tér	Újpalota/Pólus Center	Zugló, Báthory park
Ferenciek tere	Budatétény/Campona	Újpest központ	Lehel tér
Blaha Lujza tér	Vörösvári út - Bécsi út/Eurocenter	Rákóczi tér - Harminckettesek tere	Szent Gellért tér
Deák Ferenc tér	Törökvész - Pusztaszeri út	Angyalföld, Béke tér	
Szabadság tér	BAH csomópont/MOM Park	Csepel központ/Csepel Plaza	
Baross tér/Keleti pályaudvar		Gyöngyösi út/Duna Plaza	
Déli pályaudvar		Pesterzsébet, Kossuth Lajos utca	
Margit krt. - Bem József u. - Budai alsó rakpart		Rákoskeresztúr, Cinkotai út - Pesti út	
Boráros tér			
Corvin negyed			
Szentendrei út - Csillaghegy			
Flórián tér			
<i>Ötödrendű alközpont</i>	<i>Hatodrendű alközpont</i>	<i>Hetedrendű alközpont</i>	
Hősök tere	Kispest, Kossuth tér - Városház tér	Budai Várnegyed	
Hegyalja út - Mészáros utca	Békásmegyér, Heltai Jenő tér	Népliget	
Reiner F. park	Húvösvölgyi út - Völgy utca		
	Budafok/Savoya Park		
	Fehérvári út - Galambóc utca		
	Kőbánya, Liget tér		
	Bosnyák tér		

Forrás: Saját szerkesztés, *Source*: Own construction.

Voltak olyan központok, ahol mind az öt szolgáltatástípus megjelent (pl.: Nyugati tér), de a legmagasabb rendű központokhoz még hozzávettem azokat, ahol ugyan csak négy szolgáltatás van jelen, de a három cityre jellemző fő szolgáltatás (bank, szálloda és minőségi kiskereskedelem) megtalálható a központban (pl.: Boráros tér). Másodrendű alközpontoknak jelöltem ki azokat a helyeket, ahol a bankszektor, a vendéglátás és minőségi kiskereskedelem jelen van négy különböző szolgáltatásban, de szállodák helyett csak éttermek vannak (pl.: Jászai Mari tér). Harmadrendű alközpontok lettek azok, ahol a három alapfunkció megvan, de a három fajta szolgáltatás között nincs szálloda a területen (pl.: Pesterzsébet, Kossuth Lajos utca). Negyedrendű alközpontnak neveztem ki azokat a területeket, ahol a három különböző jelenlévő szolgáltatásból kettő a bank és a szálloda (pl.: Batthyányi tér). Ötödrendű alközpontok azok, ahol a három különböző jelenlévő szolgáltatás közül nincs bank a kínálatban (pl.: Hősök tere). Hatodrendű központok azok, amelyeknél a jelenlévő kétfajta szolgáltatásból kétfajta funkció van jelen, erre jó példa a békásmegyéri Heltai Jenő tér környé-

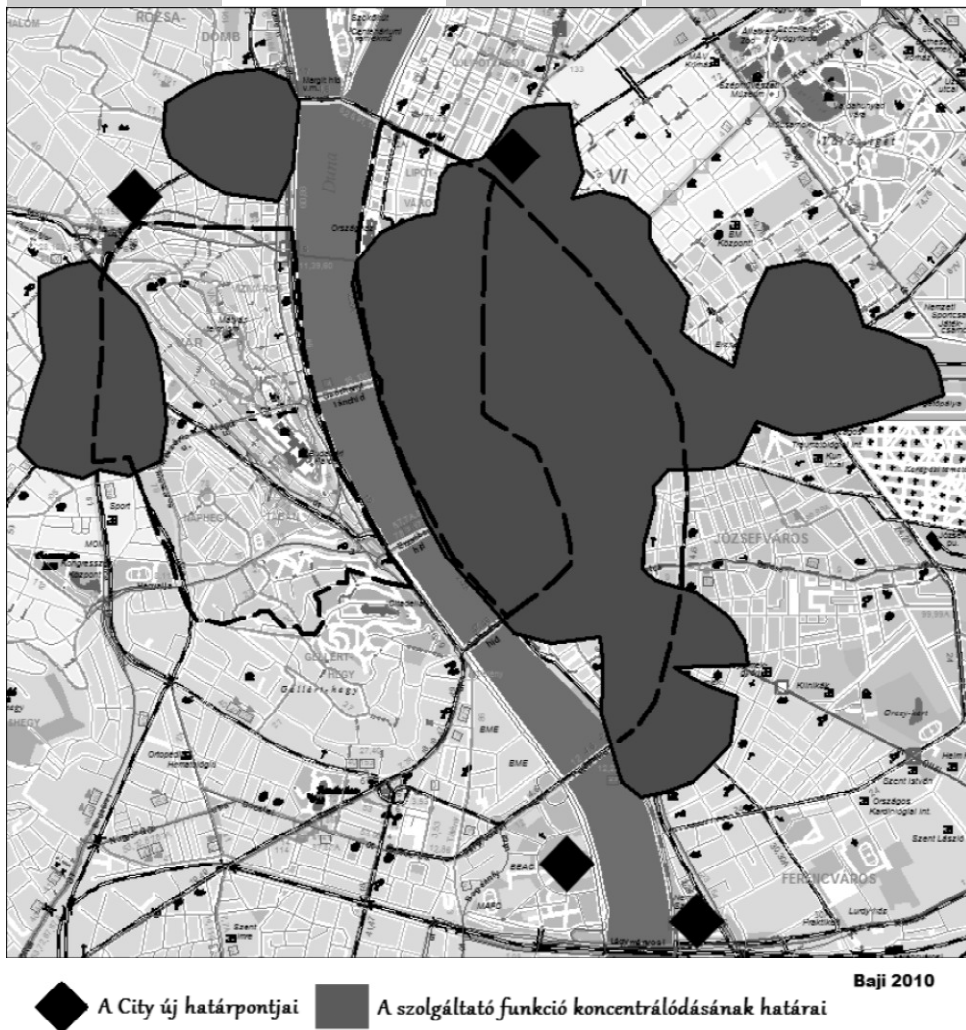
ke, ahol csak bankok és éttermek találhatóak meg. Végül hetedrendű központoknak neveztem azokat a városrészeket, ahol ugyan két különböző szolgáltatás van jelen, de mindkettő az idegenforgalom funkcióját erősíti, amire tipikus példa a Budai Várnegyed szállodáival és éttermeivel.

Területi elhelyezkedés szempontjából a kutatás témája miatt csak az elsőrendű cityképző alközpontokat emelem ki, bár a többi alközpontnak is vannak területi érdekességei. Pesten az elsőrendű alközpontok nagyrészt a Nagykörúton belül maradnak, kivéve a Keleti-pályaudvar környékét, ahol a city funkcionálisan átlépte a nagykörút határát. Budán csak néhány kisebb központban vannak cityre jellemző vonások, ezek a Déli-pályaudvar környékén, a Margit körúton, a Flórián téren illetve kezdetlegesen a Csillaghegyi HÉV megálló közelében vannak (2. táblázat). Érdekes dolog még, hogy a városközpontból kivezető főutak és körutak csomópontjában a Nagykörutat tekintve mindenhol magas szintű alközpontok alakultak ki, viszont a Róbert Károly és Hungária körút valamint a fő kivezető utak csomópontjában már csak három ilyen központot találunk, a Báthory parkot a Thököly út és Hungária körút kereszteződésénél, a XIII. kerületi Béke teret, valamint a hetedrendű alközpont Népligetet. Budán viszont cityszolgáltatásokat mutató Flórián tér kiemelkedik a kivezető utak és körutak csomópontjai között.

Végül az elemzés legfontosabb eredményeként megkíséreltem a gazdasági city funkcionális határvonalát meghúzni, ami gyakorlatilag az elsőrendű alközpontok összefüggő övezete a pesti oldalon, valamint néhány kisebb csomópont a budai oldalon. Véleményem szerint nincs gazdasági city bankok, szállodák és minőségi kereskedelem nélkül, ezért a többi alközpont típusát nem tudtam gazdasági értelemben city jellegű területnek minősíteni. A city lehatárolás grafikus megjelenítése az alábbi ábrán látható (4. ábra).

Az ábrán látható határoknál a pesti oldalon az az érdekes, hogy a gazdasági city már túlnőtte a klasszikus V. kerületi belvárost, és már a nagykörút vonalán túl is a Keleti-pályaudvar környékéig, illetve délen a Boráros térig terjed. Itt fontos az is, hogy a 2006-os említett tanulmányban kijelölt új határpontok felé tényleg kezd eltolódní a city, sőt több helyen el is érte ezeket a pontokat. Ez utóbbinak oka a pesti Dunapart felértékelődése turizmus és ingatlanpiac szempontjából is. A Keleti-pályaudvar nagy népességet megmozgató közlekedési csomópont helyzete tette előtérbe a helyet, és az Aréna Plaza megépüléséhez vezetett, ami várható volt a Nyugati-pályaudvar melletti Westend City Center megépülése után. Érdekes még, hogy a Budán kifejezetten city-funkciókat mutató alközpontok közül kiemelkedő Budapest harmadik legnagyobb vasúti pályaudvarának, a Déli-pályaudvarnak a környéke, amiből azt a következtetést lehet levonni, hogy a vasúti nagy pályaudvarok Budapesten cityképző hatásúak. Fontos cityfunkciós folt még a Margit híd budai hídfőjének környéke, amelynél a Jászai Mari tér viszonylagos közelsége, valamint a jó közlekedési helyzet okozhatta az ilyen irányú központtá válást a városon belül.

4. ábra: A gazdasági city határai Budapesten funkcionális megközelítésben, a 2006-os új határpontokkal
 Figure 4: The borders of the economical city in functional approach with the new border points in 2006

Forrás: Saját szerkesztés, Source: Own construction.

A cityre jellemző tercier szektor koncentrációsága 2010-re már meghaladta a régi gazdasági city határait egyre nagyobb területeket „hódít meg” főleg a pesti oldalon. A pesti oldal azért jó terep erre, mert a kerületek funkcionális profilja megengedi ezt a

konverziót a lakófunkció és üzleti/szolgáltatási funkció között. A budai oldalon a gazdasági city területének terjedését a XI. és II. kerület hegyvidéki kifejezetten magas lakásárakkal rendelkező, és egyértelműen nagyon erős lakófunkciót betöltő területei akadályozzák, így a pesti oldal a domináns a cityképződés tekintetében. A budai oldalon a klasszikusan cityhez tartozó Budai Várnegyed azért nem jelenik meg a térképen, mert itt inkább a turizmus a domináns, míg a city üzleti funkciója háttérbe szorul. Itt fontos leszögezni, hogy ezek a határok nem élesek, és évről évre változnak, sokszor a cityfunkciók terjedésének éllovasai az új bevásárlóközpontok (pl.: Corvin bevásárlóközpont, Aréna Plaza), amiken belül illetve a környékükön az agglomeratív hatást kihasználva egyre több szolgáltatás jelenik meg. A legfőbb következtetés, amit mindezekből le lehet vonni, hogy Budapesten cityként csak az V. és I. kerületet meghatározni napjainkban tarthatatlan állítás, hiszen láttuk, hogy a gazdasági szolgáltató szféra ezeket a határokat már átlépte. Természetesen a kormányzati-irányítási funkciók megmaradtak nagyrészt ezeken a régi területeken.

ÖSSZEGZÉS

A budapesti gazdasági city növekedése napjaink városi társadalmára és gazdaságára is hatással van. Tanulmányomban igyekeztem egy képet adni a city magyar definíciós lehetőségéről, a budapesti city területének eddigi lehatárolásairól, majd egy módszert mutattam be a gazdasági city lehatárolására. A lehatárolás empirikus alapját öt city szolgáltatás térképezése és területi koncentrációjának vizsgálata adta. Az eredményekből kiderült, hogy a budapesti gazdasági city rég túllépte azokat a határvonalakat, melyeket a szakirodalom által ismerünk, de növekedése kevésbé szabályos, hiszen városföldrajzi jellegzetességek segítik, vagy akadályozzák a terjedés az egyes területeken. A gazdasági city legfőbb határtágítói az új bevásárlóközpontok. Természetesen a budapesti city teljes területét a gazdasági city mellett a hagyományos történelmi városmag (pl.: I. kerület) és a kormányzati negyed (Lipótváros) alkotja. A jövőben érdemes a city teljes területét más gazdasági és társadalmi kérdések mentén is megvizsgálni.

IRODALOM

- BAJI P. (2012): A városközpontokhoz kötődő geográfiai fogalmak tartalma és használata. Kézirat.
- BELUSZKY P. (2004): Magyarország településföldrajza. Dialog Campus Kiadó. Pécs.
- CSAPÓ T. (2005): A magyar városok szerkezetének átalakulása a rendszerváltozás után. *Földrajzi Közlemények* 1-2. szám. pp. 65-83.
- HALTENBERGER M. (1942): Budapest városföldrajza. Stephaneum Nyomda. Budapest.
- HEINEBERG, H. (2001): Grundriss Allgemeine Geographie: Stadtgeographie. Ferdinand Schöningh Verlag. Paderborn/München/Wien/Zürich.

- IZSÁK É. – SCHULZ, M. (szerk.) (2006): *Cityfunktionen im Wandel*. Berlin und Budapest.. Berliner geographische Arbeiten Humboldt Universität zu Berlin.
- KASZA S. – BACSA T. – BUNOVÁ CZ, D. (szerk) (1998): *Budapest kézikönyve*. I.-II. kötet. Ceba Kiadó. Budapest.
- KOVÁCS Z. (1993): A társadalmi-gazdasági átalakulás hatása Budapest városfejlődésére. *Földrajzi Értesítő* 1-4. szám. pp. 41-49.
- KOVÁCS Z. (2002): *Népesség és településföldrajz*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- KOVÁCS Z. (2005): Budapest funkcionális átalakulásának főbb vonásai a rendszerváltás után. *Földrajzi Közlemények* 1-2. szám. pp. 83-102.
- LICHTENBERGER, E. (1978): *Stadtgeographischer Führer Wien*. Borntraeger. Wien.
- LICHTENBERGER, E. – CSÉFALVAY Z. – PAAL, M. (1995): *Várospusztulás és felújítás Budapesten*. Magyar Trendkutató Központ. Budapest.
- MENDŐL T. (1963): *Általános településföldrajz*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- NEMES NAGY J. (2009): *Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- SKINNER, M. – REDFERN, D. – FARMER, G. (eds.) (2004): *The complete a-z geography handbook*. Hodder & Soughton.
- TIETZE, W. (ed.) (1968): *Westermann Lexikon der Geographie*. Georg Westermann Verlag. Braunschweig.
- VANCE, J. E. – MURPHY, R. E. (1955): Internal Structure of the CBD. *Economic Geography* 31. pp. 21-46.
- Online Etymology Dictionary (2012): http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=city&searchmode=none (letöltve: 2012. január 20.)